

SOLIDARITAT I CORONAVIRUS: LA FI DE L'EUROPEISME NAÏF?

Héctor Sánchez Margalef, investigador, CIDOB
[@sanchezmargalef](#)

624

MAIG
2020

La solidaritat (o la falta d'ella) provocada per la crisi del coronavirus pot portar-nos a una conseqüència inesperada: la fi de l'europèisme naïf en estats membres que fins ara havien mostrat un suport incondicional al procés d'integració europeu. Practicar la solidaritat activa és la millor manera d'evitar que la fi d'aquest europèisme naïf es transformi en euroescepticisme.

L'europèisme acrític ha definit durant molt de temps el suport dels països del sud d'Europa al projecte comunitari. Múltiples governs, indistintament del seu color polític han fet gala d'aquestes credencials, declarant al país de torn com un actor amb qui comptar per dur a terme la ever closer Union, la Unió cada cop més estreta. Tanmateix, a cop de crisi, aquest suport incondicional, que podríem considerar com un europèisme naïf, es comença a esquerdar. Les primeres reaccions dels estats membres a l'hora d'encarar la crisi del coronavirus no van ser precisament de solidaritat; un valor sobre el qual se suposa que s'assenta la Unió Europea. Al contrari, la reacció d'alguns governs va ser aferrar-se, un cop més, a l'austeritat com a valor i al tancament de fronteres com a mesura de protecció.

Com en els anys de la gran recessió, els països del sud van reclamar solidaritat i el nord va respondre que no n'hi pot haver sense el compliment de normes i que els instruments amb els que compta la UE són els que han de delimitar la resposta europea, independentment de si la seva condicionalitat remet als temps de l'austeritat salvatge. Enganxades retòriques que semblaven més pròpies de l'època de la crisi financera van provocar la reacció irada dels països del sud, ja que aquest cop la pandèmia que ha originat l'emergència no es conseqüència del dèficit excessiu ni del deute. La divisió nord-sud ha reaparegut (si és que algun cop va desaparèixer); i, amb ella, l'europèisme naïf, per a mal o per a bé, està arribant al final.

Itàlia es va desmarcar fa temps d'aquest europèisme acrític. Amb una economia estancada des de fa dècades i un sistema polític moltes vegades caòtic, es el país que més anys porta al club comunitari. Les relacions s'han de cuidar perquè sinó es perd l'espurna, i Itàlia, país fundador, ha anat acumulant motius que alimenten l'euroescepticisme. No els faltava raó als seus ciuta-

dans quan es van sentir abandonats per la resta de països de la Unió havent de fer front, durant anys, a l'arribada de refugiats i immigrants a les seves costes, una **crisi de solidaritat** en tota regla. Itàlia fa temps que se sent desemparada davant dels reptes globals als que ha hagut de fer front en solitari. Grècia, Portugal i Espanya, que van entrar a les Comunitats Europees, a la dècada dels 80 del segle passat, cercant la consolidació democràtica, ho han experimentat més tard. Per Grècia va ser la gran depressió de 2008. En canvi, Portugal i Espanya van mantenir les seves credencials europeistes durant la crisi econòmica i financera. A Portugal, la dreta radical euroescèptica és testimonial. Espanya va ser durant molt de temps **una de les excepcions** de la UE, sense presència d'un partit d'extrema dreta en tot l'arc parlamentari. Tot i que l'emergència de Vox ha acabat amb aquesta excepcionalitat, l'euroescèpticisme segueix sense calar en la societat espanyola. No en va, una **enquesta** realitzada per YouGov per l'aliança de diaris LENA mostrava que el 84% de la societat espanyola demanava una resposta més cohesionada de la UE davant la crisi del coronavirus i el 67% creia que pertànyer a la UE és positiu. Malgrat tot, els efectes devastadors de la pandèmia entre la població, les grans dificultats a les que ha de fer front el personal sanitari, víctima de retallades en la despesa pública, i la profunditat de les conseqüències econòmiques i socials que ja s'intueixen poden amplificar la (percebuda) falta de solidaritat dels socis de la UE i accelerar, aquest cop sí, la fi de l'europeisme naïf, també a Espanya.

La retòrica de confrontació nord-sud ha tornat a la política comunitària, amb el risc que comporta d'erosió de la confiança entre els pocs italians euròfils que queden, i de marcar un canvi de tendència a Espanya i Portugal.

En plena discussió sobre els possibles instruments financers per fer front als costos de la pandèmia, ja es distingeix el problema de fons que podria sorgir un cop superada l'emergència sanitària. Itàlia i Espanya han sigut durament colpejades pel virus, però Portugal -amb menys casos- també s'ha sentit atacada per declaracions polítiques que venien del nord d'Europa. La retòrica de confrontació nord-sud ha tornat a la política comunitària, amb el risc que comporta d'erosió de la confiança entre els pocs italians euròfils que queden, i de marcar un canvi de tendència a Espanya i Portugal. Si l'europeisme naïf muta, com el virus, aprofundirà la divisió nord-sud.

L'europeisme incondicional no s'ha sentit correspost. El suport comunitari no ha tingut la reciprocitat que s'esperava en algunes capitals del sud, provocant que el llenguatge polític d'alguns d'aquests governs, en el pitjor moment de la propagació del virus, ressonés, com a mínim, a desengany europeu. Els discursos a Lisboa i Madrid s'han endurit davant la falta de solidaritat per una crisi que no té el seu origen en el sud i que, per tant, no entenen que hagin de suportar en solitari les conseqüències.

La bona notícia és que la fi de l'europeisme naïf no significa, necessàriament ni automàticament, euroescèpticisme; ben dirigit es pot convertir en un europeisme crític que vagi més enllà de simples declaracions; s'haurà

de treballar dur per teixir aliances i coalicions, circular propostes i preparar-se pel bargaining de qualsevol negociació financera europea. La proposta espanyola de l'anomenat Pla Marshall exemplifica aquesta fi de l'europeisme naïf perquè es passa d'acceptar a la Unió Europea com a solució per se i esperar passivament a que la resposta arribi des de Brussel·les, a donar forma a una idea particular de com hauria de ser la solució i per tant posicionar-se activament sobre la mateixa, desterrant l'europeisme acrític. Reforçar l'aliança dels països del sud per defensar les seves posicions no només protegeix els respectius interessos nacionals, sinó que contribueix a l'interès europeu aportant possibles solucions.

Seria injust dir que tal coordinació contribuiria a aprofundir la divisió. La divisió ja existeix. Aliances regionals (com la creació de la Nova Lliga Hanseàtica o el grup de Visegrad) s'han constituït des de fa temps com a pols interns de pressió dins la UE. No hi ha cap raó per a què el sud no defensi els seus interessos de manera coordinada amb el mateix afany. L'existència de partits de dreta radical euroescèptica al nord d'Europa no es pot atribuir solament als costos de la solidaritat financera, com apunten discursos polítics i acadèmics. Fins ara, solidaritat la justa i, tot i així, l'euroescepticisme ha anat en augment, i fins i tot s'ha assegut en governs de tots els punts cardinals de la Unió, de Finlàndia a Hongria o Itàlia; no es només una qüestió econòmica. També la gestió de la diversitat en societats que ja no són homogènies o la pèrdua de la identitat nacional davant d'un món globalitzat, entre molts altres factors, erosionen el concepte d'integració europea. Mentrestant, la falta de solidaritat amb el sud alimenta l'euroescepticisme meridional, fins i tot allí on la lleialtat europeista s'ha mantingut, durant dècades, sense cap mena de dubte. Aquest sud, ara, ha de transitar de la innocència de l'europeisme incondicional a l'europeisme crític constructiu; i, en interès del projecte comú, el nord hauria d'escoltar i baixar l'austeritat de l'altar com a únic valor. Practicar la solidaritat activa és l'única alternativa que ens queda per provar de sortir junts d'aquesta crisi.